

**ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ЯК ГОЛОВНА УМОВА
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ І ПРОСВІТНИЦТВА**

Вадим Береза
Черкаси

Сьогодні всебічна обізнаність громадян з діяльністю органів публічної влади і її результатами є одним з ключових факторів політичної трансформації українського суспільства. Тому політична освіта має ініціюватися та систематично й послідовно здійснюватися насамперед представниками влади безпосередньо або через інститути громадянського суспільства. Як предмет обговорення множини суспільних позицій і поглядів та притаманних політичним процесам суперечностей, політична освіта – це раціональне поширення і засвоєння громадянами знань про їхні права, свободи та механізми їх здійснення, а також шляхи розв'язання проблем суспільного життя. Наслідком реалізації набутих знань є компетентна участь особистості у суспільному житті. Отже, в сучасній Україні роль і значення політичної освіти важко піддати сумніву з огляду на необхідність формування всебічно обізнаного та інструментально озброєного громадянина, зацікавленого в співпраці з владою.

Ключові слова: демократія, громадянське суспільство, політична освіта, політичне просвітництво.

У суспільному розвитку поступово підвищувалася значимість державного регулювання економічних і соціальних процесів, помітно поширювалося коло політичних інтересів громадян. Уже наприкінці XVIII ст. починаючи від Великої Французької революції, що проголосила рівноправність усіх громадян і визнання народу джерелом влади, у держав, що стали на шлях демократичного розвитку, чітко визначилася потреба в політичній орієнтації населення, навчанні його цивілізованим нормам взаємовідносин у питаннях, що порушують інтереси всього суспільства і вимагають обов'язкових для всіх рішень. У XIX-XX ст. підвищується суспільна значимість політичних знань, що остаточно сформувалися і діють як спеціалізовані інститути політичної освіти. В сучасних демократичних державах діяльність політичних інститутів ґрунтується на визнанні основних гуманістичних цінностей і насамперед свободи і гідності кожної особистості, її природних, невідчужених прав.

Визначаючи орієнтири майбутньої освітньої системи, світова спільнота з епіцентрами шкільної освіти в Західній Європі, Росії, США і Японії, прагне в руслі магістрального напрямку демократизації шкільних систем здійснити реформу сучасної освіти.

Розглядаючи демократизацію як багатоаспектний і багатопроблемний процес, вітчизняні та зарубіжні вчені Йоширо Канемацу, Такеда Масанао (Японія), Колеман, Дженкс (США), Дуглас (Англія), Перно, Гонверс (Швейцарія), Чеккелні, Тоноччі (Італія), Р. Вінклер (Німеччина), А. Басис (Франція), О. Джуринський, З. Малькова, К. Цейкович (Росія) та ін. відзначають два підходи в розумінні демократизму:

1. Егалітаристський підхід, який панував до кінця 80-х р. у шкільній політиці СРСР та Японії, «заснований на зрівняльному принципі (орієнтація на «усередненого учня») і принципі однакової освіти, що не може позначитися негативним чином на процесі особистісного зростання, проміжними результатами якої є досягнення особистості» (Malkova 2002, p. 90) [1].

2. Антиегалітаристський підхід в розумінні демократизму шкільної системи, яка «набуває все більше прихильників, заснований на принципах наступності й безперервності освіти, ідеях варіативності, диференціації, диверсифікації освіти тощо» (Pozdeev 1994, p. 115) [2].

Існує і більш широке тлумачення демократії як форми устрою будь-якої організації, що ґрунтується на рівноправній участі її членів в управлінні та прийнятті рішень за більшістю» (Guberskyi, Pryutelchuk 1999, p. 361) [3].

Резюмуючи викладене вище, можна запропонувати наступне визначення демократії. «Демократія – це специфічний соціальний інститут, що виражає волю і насущні потреби більшості народонаселення конкретної країни, що працює на створення

вільних, рівних, адекватних конкретних ситуацій умов життєдіяльності кожної людини, що базується на виконанні людьми правових і моральних норм, що діють в конкретній країні» (Kokorun 2009, p. 302) [4].

Розглядаючи демократизацію освіти як фундаментальну ідею її подальшого розвитку, необхідно орієнтуватися на сутнісні ознаки системи освіти демократичного типу:

- рівність членів суспільства перед освітою, тобто її доступність незалежно від соціального стану, статі, національної, релігійної, расової приналежності;
- децентралізація шкільної системи, що означає, зокрема, право місцевих органів розпоряджатися фінансами і відбирати педагогічні кадри;
- відкритість системи, що трактується як наступність всіх її ступенів;
- право батьків та учнів на вибір навчального закладу;
- організація навчального процесу, при якій формується людина, здатна вільно, творчо мислити і працювати.

Співзвучними із зазначеними Т. Масанао ознаками систем освіти демократичного типу є «пріоритети державної освітньої політики: 1) пріоритет інтересів особистості й задоволення особистісних освітніх потреб (як мету і критерій ефективності діяльності системи освіти); 2) принцип рівності освітніх можливостей; 3) державний характер освіти; 4) світський характер освіти; 5) пріоритет альтруїстичної, колективістської системи цінностей; 6) інтеграція федерального і регіонального культурного освітнього простору; 7) демократичне управління освітою на основі стратегії управління саморозвитком» (Pavlova 2008, p. 224) [5].

Як стверджує Микола Іванов (2004), «у демократичному суспільстві кожен громадянин має бути універсально освіченим, що дозволить йому «жити по-людськи», тобто не стати об'єктом маніпуляцій. Демократія несумісна з неuczтвом. Вона відкидає його, а коли виявляється неспроможною впоратися з цим завданням, то неминуче деградує до диктатури. Демократичні свободи тільки тоді дають відчутні плоди і для особистості, і для суспільства, коли спираються на високу компетентність громадян. Відтак демократія без повноцінної освіти неможлива. З іншого ж боку, повноцінна освіта неможлива без демократії» [6].

Тому, широкий процес навчання нової демократії запобігає загрози тоталітаризму з його системою «простих» рішень і видимого порядку. Це означає підготовку мільйонів людей до можливих криз, до майбутніх змін. Нові моделі освіти мають сформувати людей з «майбутнім в крові», створити альтернативні форми цього майбутнього. Процес політичного навчання не може бути локалізований у часі і просторі минулого.

Політико-дидактична думка останнього часу все більш повертається до педагогічних ідей і практики якщо не античної, то класичної демократії. Висловлюється твердження про те, що демократії не можна навчити, за допомогою блискучої лекторської риторики, володіння добротним, систематизованим матеріалом. Тим, хто навчається потрібно поряд з виваженими настановами і твердженнями отримати можливість набути власний демократичний досвід з його «вигодою» прав і тягарем обов'язків.

Важливо виробити у громадян критичне мислення, без якого навіть самий демократичний лад вироджується в тиранію більшості. Демократизм робить людину сміливішою в її індивідуальному виборі, змушує цінувати свободу в собі й іншому. Цілі і цінності освіти, виведені шляхом колективного пошуку істини, мають стати основою для політичної освіти, бути покликаними сучасною епохою.

Ось як про це говорить В. Кремінь (2003, p. 89): «насамперед потрібна радикальна гуманітаризація освіти, посилення особистісного виміру в педагогічній науці. Орієнтація на людину, фундаментальні цінності, рішуча демократизація освіти – ось ті підвалини, на яких повинна базуватися освіта третього тисячоліття» [7].

У сучасних демократичних країнах існує універсальна або майже універсальна відданість певним цілям політичної і громадянської освіти, яка є міждисциплінарною, партисипаторною, інтерактивною, пов'язаною з життям, здійснюється у демократичному середовищі, відповідає вимогам суспільного різноманіття і реалізується школою разом із батьками, громадою та неурядовими організаціями.

Отже, система політичної освіти є частиною загальноосвітнього і культурного демократичного процесу і тому відбиває їх тенденції розвитку. Її завдання полягає в

сприянні формуванню елементарних уявлень про політичну систему, які подібні іманентним життєвим навичкам та потрібні кожній людині в її повсякденному житті при демократичній системі правління. Адже саме при появі демократії змінюється акцент при визначенні показників якості політичної освіти з оцінки успішності засвоєння конкретної інформації (це лише проміжне завдання політичної освіти) на оцінку рівня таких характеристик, як здатність до продуктивної взаємодії, толерантність, відповідальність, готовність до самостійного вибору, ставлення до демократичних цінностей тощо. «Слід здійснити перехід від предметно-орієнтованого до критеріально-орієнтованого типу політичної освіти, логіку і зміст якого складають не сума знань та вмій з окремих питань, а певні якості особистості, характер її мислення, соціальні й культурні орієнтації. Водночас, вдосконалення форм організації навчання, насамперед як форм рівноправного спілкування з учнями, організації їхньої продуктивної самостійної пізнавальної діяльності потребує створення умов для розвитку не лише мислення, а й серця, душі, цілісної особистості» (Sidnyev 1995, p. 24) [8].

Демократизація структури освіти передбачає також ґрунтовні зміни у навчальних планах шкіл, у програмах, у системі підручників. Сенс їх у тому, що забезпечити учневі (а також учителеві) якнайширші можливості вибору, постійної орієнтації на те, що максимально відповідає природним обдаруванням і життєвим потребам усіх і кожного учня зокрема.

Можна окреслити ряд певних ознак, що притаманні демократичній системі освіти:

- роздержавлення школи, ліквідація існуючої в країні монополії на освіту та перехід до суспільно-державної системи, де особистість, суспільство і держава є рівними партнерами;

- децентралізація управління освітою, чітке розмежування між центром, регіональними та місцевими органами управління з максимальною передачею на місця функцій управління, в тому числі і в загальноосвітні заклади;

- участь місцевої влади і місцевої громадськості як в управлінні освітою через відповідні місцеві органи, так і безпосередньо в діяльності освітніх закладів, залучення додаткових місцевих ресурсів для їх розвитку, збудженні інтересу до проблеми освіти в місцевій спільності, випещуванні на цій основі освітньої громадськості;

- самостійність освіти у виборі стратегії свого розвитку, цілей, змісту, організації та методів роботи, їх юридична, фінансова та економічна самостійність;

- доступність освіти для всіх, незалежно від соціального становища, статі, расової, національної, релігійної приналежності;

- відкритість системи;

- право батьків та учнів на вибір школи, форми та профілю освіти, на навчання в недержавних загальноосвітніх закладах, на домашню освіту, на прискорену освіту за індивідуальними планами й програмами, на участь в управлінні загальноосвітнім закладом;

- право педагогів на творчість, на власний педагогічний почерк, на свободу вибору педагогічних концепцій, технологій, підручників і навчальних посібників, методів оцінювання навчальної діяльності учнів, на участь в управлінні загальноосвітнім закладом.

Таким чином, демократизація освіти – це цілісний процес, що має розгорнутий характер. В ньому можна виділити три контексти, які відповідають виділеним рівням шкільної системи і складають сукупність умов функціонуючого процесу. Водночас, «соціально-політичний контекст полягає у збереженні демократичної орієнтації соціально-політичного розвитку держави та суспільства, а також у юридичному та фактичному визнанні пріоритетної ролі системи освіти в ієрархії соціальних інститутів» (Postolenko 2005) [9]

Демократична політична освіта, в свою чергу, ґрунтується на визначенні основних гуманістичних цінностей і насамперед свободи й гідності кожної особистості, її природних невід'ємних прав. Вона допомагає індивідові правильно оцінити відповідний суспільний лад, усвідомити своє місце і роль у державі, права й обов'язки. Головна мета політичної освіти – навчити людину адекватно орієнтуватися в складному і суперечливому сучасному світі, представляти і захищати свої інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей, спільно з іншими розв'язувати загальні проблеми.

«Здійснювати політичну освіту означає навчати людей тому, що вони повинні знати, вміти як громадяни демократичної держави, маючи справу з владою, з її органами та іншими політичними інституціями, перебуваючи у компетентній взаємодії і відповідальній співпраці з ними», вважає В. Климончук (2011, р. 264) [10].

Пропонується розрізняти такі вікові етапи політичної освіти: 1) дошкільне виховання й початкова освіта; 2) шкільна освіта; 3) вища і професійна освіта; 4) освіта дорослих.

Перший етап є початком соціалізації особистості, коли відбувається формування головних цінностей та установок людської поведінки, відчуття людської гідності, поваги до інших, культури толерантності, схильності до несилових способів розв'язання конфліктних ситуацій, почуття солідарності й готовність співпрацювати з іншими людьми. На другому етапі відбувається формування системи цінностей і настанов людської поведінки, коли дитина отримує систематичні, всеохоплюючі знання про влаштування суспільства, його інститути й керівні органи, про закони й правила, що визначають стосунки людей між собою та з владою, перебіг суспільних процесів, про права, свободи, привілеї та, з іншого боку, про відповідальність і обов'язки людини та держави, формує вміння, необхідні для життя в суспільстві. Третій етап – це розширення й поглиблення знань про права людини, осмислення філософських, культурних, юридичних і економічних передумов, формування громадянської позиції та суспільно-політичної орієнтації особистості. На четвертому етапі «політична освіта покликана сприяти безперервній реадаптації дорослої людини до змін, що відбуваються в суспільстві та її власному соціальному статусі» (Ryabov 2005, р. 180) [11].

Отже, в демократичному суспільстві політична освіта, на відміну від тоталітарної держави, де вона зводиться до впровадження в масову свідомість офіційної ідеології, повинна спиратися передусім на загальнолюдські цінності, ґрунтуватися на принципах деідеологізації, департизації і добровільності.

Демократична система правління є основою появи демократичної системи освіти. Вибудовуючи зміст демократичної політичної освіти, прагнучи надати поштовх розвитку політичної культури, слід робити першочергові наголоси на таких ключових поняттях як «законослухняність», «відповідальність», «політична активність», «ставлення до влади», «індивідуальна свобода», «толерантність».

Законослухняність як складова змісту політичної освіти і риса політичної культури, будучи інваріантною для різних суспільств, за демократичних умов має бути визначена як самообмеження людини, її відмова від частки власної свободи, суверенне забезпечення нею дотримання законів у власній поведінці. Адже за тоталітарних й авторитарних умов законослухняність виглядає радше вимогою здорового глузду, а не власною відповідальністю особистості за дотримання порядку в суспільстві.

Законослухняність демократичного зразка характеризується тим, що вона тісно пов'язана з вимогливим і критичним ставленням до влади. Здійснюючи демократичну політичну освіту, належить робити принципово припустимим і ментально зрозумілим критичне ставлення людей до уряду. Такий підхід робить можливим уникнути підміни демократичної законослухняності вірнопідданством тоталітарного штибу.

В свою чергу, демократична громадянська відповідальність, як ще одна риса демократичного суспільства, може бути визначена як підпорядкування індивідів вимогами порядку, стабільності та інтересами інших людей.

Звідси походить потреба передбачати наслідки власних дій чи бездіяльності, узгоджувати задоволення індивідуальних потреб із суспільними інтересами.

До того ж, демократичному суспільству властиво культивувати відповідальність сучасників перед майбутніми поколіннями.

Крім того, політична освіта покликана спонукати до піднесення рівня суспільної активності людей, що відповідає вимогам сучасної демократії.

Політична активність – це безпосередня участь у впорядкуванні життя громади, до якої вони належать. Головним у політичній активності є вплив людей на формування суспільного порядку денного (переліку актуальних питань їхнього безпосереднього життя, що потребують обговорення і розв'язання) та практична участь у здійсненні громадських справ. Формувати політичну активність – означає виховувати небайдужість і

відповідальне ставлення людей до того, що відбувається у їхньому житті, плекати впевненість у тому, що вони спроможні вплинути на стан справ довкола себе.

Політична активність – поведінкова сторона політичної культури особистості взаємопов'язана з характером і змістом політичних знань, якими вона володіє, структурою її життєвих цінностей.

Таким чином, демократизація підвищує участь у діяльності середніх шкіл місцевих органів, розширює права самих шкіл та їх колективів, нарешті, спричиняє появу недержавних шкіл, ліцеїв та гімназій. Частина кращих закладів середньої освіти більшою чи меншою мірою інтегрується з університетами, академіями та інститутами. Саме завдяки цьому «формуються комплексні, міждисциплінарні проблеми (у тому числі глобальні)» (Averbuh 2004, p. 14) [12].

Ще одним принципом демократичної країни та освіти є принцип легітимациї влади. Даний принцип передбачає, що система поліархії в цілому, і вписані в неї аристократичні (представницькі органи, уряд) і монархічні (президент) елементи піддаються перевірці і критиці за допомогою формальних процедур (референдумів, виборів, відгуків депутатів та інших обраних посадових осіб).

Принцип виборності передбачає, що громадяни делегують (передають) свої владні повноваження обраній нею особі, яка і здійснює їх від імені виборців. Цей принцип неминуче видозмінює конкретні форми участі громадян у політичному процесі. Він фактично виключає їх пряме втручання у ухвалення державних рішень і стимулює появу інших форм політичної участі для здійснення індивідуальних або групових інтересів.

Крім того, демократична держава будується на принципах плюралізму і свободи політичної та адміністративної діяльності. Це означає визнання і підтримку існування різноманітних самостійних, по відношенню один до одного і до держави, об'єднань, які часом суперечать цілям один одного. У ВНЗ дана політика проявляється в «наданні автономії певним навчальним закладам» (Shhokin 1997, p. 108) [13].

Завдання політичної освіти у вимірі індивідуальної свободи, полягає у подоланні стереотипу, згідно з яким, прагнення індивіда до свободи, намагання бути вільним у виборі своїх життєвих цілей, неминуче призводить до конфлікту з тими, хто його оточує. При цьому варто спиратися на розуміння свободи, в якому не заперечується жодна з її суперечливих сторін – «автономія, відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у суспільно-політичному житті якого-небудь класу або всього суспільства [14]. Відповідно до такого розуміння, свобода буде визначатись як вільний вибір суб'єктом детермінант власного життя. Свобода – це певна співвимірність автономії індивіда та умов і обставин її здійснення, створюваних чинними суспільним ладом, порядком. Таке співвіднесення людиною себе, своїх інтересів, інтенцій, ресурсів із навколишнім світом, ставлення до себе та до світу, яке заслуговує бути названим втіленням вартостей свободи, передбачає, що індивід розуміє назване протиріччя свободи, добре знає цілі, яких прагне, вміє робити поміж них оптимальний вибір, освічений у питаннях регламентації його життєдіяльності – знає правила й норми, яким належить підпорядковувати свої зусилля.

Умова і наслідок вільної самореалізації особистості – поява толерантності – різновиду взаємодії та взаємовідносин між різними сторонами – індивідами, соціальними групами, державними, політичними партіями, за якого сторони виявляють сприйняття і терпіння щодо різниці у поглядах, уявленнях, позиціях та діях. Поява терміна «толерантність» у політичній теорії й практиці характерна саме для сучасного світового співтовариства, коли люди (у т. ч. держ. і політ. діячі) все більше розуміють необхідність установаження цивілізованих, дружніх взаємовідносин між різними народами і країнами» [15]. Толерантність є важливою ознакою демократичного суспільства, а толерантне відношення суб'єктів демократичної політичної освіти є ознакою демократичної системи політичної освіти.

Саму ж демократичну політичну освіту слід розуміти як безперервний, багаторівневий процес, що охоплює різні періоди життя людини. Змістове наповнення демократичної політичної освіти змінюються щодо кожного вікового періоду життя людини відповідно до її потреб і характеру діяльності. Наприклад у дошкільному віці політична освіта може здійснюватися як епізодичне й фрагментарне включення в освітній процес інформації, цінностей та дій, що стосуються питань громадянства,

держави, суспільного порядку тощо. Потужна роль у формуванні демократичної громадянськості тут належить сімейному вихованню. У шкільному віці елементи політичного навчання мають бути інкорпоровані у викладання таких предметів як історія, мови, географія. До того ж, у старших класах може йтися про самостійний предмет, спрямований на формування демократичної громадянськості – громадянську освіту. Політична освіта тут може здійснюватися під час виховних занять, позакласної роботи, у вигляді різноманітних проєктів та заходів учнівського самоврядування. На етапі вищого і професійного навчання політична освіта здійснюється у вигляді спеціальних курсів, обсяг і концептуальна глибина яких корелюють із отримуваним фахом. Зрештою, на рівні освіти дорослих політична освіта знову набуває епізодичного характеру і може бути втілена шляхом підвищення кваліфікації, самоосвіти, просвіти за допомогою засобів масової інформації, лекторіїв, публічних дискусій тощо.

Політична освіта може здійснюватися у формі самостійних навчальних курсів, введення відповідних тем до вже існуючих дисциплін, під час виховних занять, позакласної роботи, у вигляді різноманітних проєктів та заходів учнівського самоврядування. Завдання політичної освіти мають також розв'язувати засоби масової інформації шляхом періодичної публікації відповідних матеріалів, випуску навчальних теле- і радіопередач.

Література:

1. Малькова З. А. Особенности организации педагогических научных исследований в США / З. А. Малькова // Педагогика. – 2002. – № 6. – С. 89-95.
2. Поздеев М. М. Огляд досліджень з педагогічної освіти в Великобританії / М. М. Поздеев // Педагогіка. – 1994. – № 1. – С. 113-117.
3. Людина і світ: підручник / за ред. Л. В. Губерського, А. О. Приятельчука. – К. : Український Центр духовної культури, 1999. – 512 с.
4. Кокорин А. А. Идеология: теория, методология, методика. (хрестоматийные заметки) / А. А. Кокорин. – М. : Изд-во МГОУ, 2009. – 358 с.
5. Павлова Т. Л. Современное японское общество в зеркале молодежных проблем: инновационный опыт социализации / Т. Л. Павлова, Такэда Масанао // Инновации в педагогическом образовании: Материалы II Междунар. науч.-практ. конф., 22-24 окт. 2008 г. / редкол.: Н. П. Абаскалова и др. ; Новосиб. гос. пед. ун-т. – Новосибирск, 2008. – С. 233-238.
6. Иванов М. Проблеми становлення сучасної політичної дидактики / М. Иванов // Політичний менеджмент. – 2004. – № 4. – С. 88-94.
7. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
8. Сіднев Л. М. Реформування системи. Що і як треба робити // Рідна школа – 1995. – № 9. – С. 26-28.
9. Постоленко Ірина. Демократизація освітнього процесу в Україні / Ірина Постоленко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: науковий збірник – Випуск 11 – Умань, 2005 – С. 62-66.
10. Климончук В. Й. Політична освіта як засіб реалізації політичних свобод демократичного процесу в сучасній Україні / В. Й. Климончук // Вісник Львівського університету: Сер. : філософсько-політологічні студії. – 2011. – Вип. 1. – С. 263-271.
11. Рябов С. До обґрунтування концепції політичної освіти в Україні / С. Г. Рябов // Політична освіта в Україні : проблеми та перспективи розвитку. – К., 2005. – С. 12-24.
12. Авербух Р. Н. Интеграционные процессы в образовании: новые горизонты / Р. Н. Авербух, Н. П. Литвинов, Т. В. Мухлаева. – Гатчина : Изд-во ЛОИЭФ, 2004. – 169 с.
13. Щокін Г. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів : Монографія / Г. В. Щокін. – К. : МАУП-МКА, 1997. – 208 с.
14. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. – К. : Видавництво «Аконіт», 2005. – Т. 3 – 864 с.
15. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.

References:

1. Malkova Z. A. Osobennosti organizatsii pedagogicheskikh nauchnykh issledovaniy v SShA / Z. A. Malkova // Pedagogika. – 2002. – # 6. – S. 89-95.
2. Pozdeev M. M. Oglyad doslidzhen z pedagogichnoyi osvity v Velykobrytaniyi / M. M. Pozdeev // Pedagogika. – 1994. – # 1. – S. 113-117.
3. Lyudyna i svit: pidruchnyk / za red. L. V. Guberskogo, A. O. Pryyatelchuka. – K. : Ukrayinskyj Centr duxovnoyi kultury, 1999. – 512 s.
4. Kokoryn A. A. Ydeologiya: teoriya, metodologiya, metodyka. (xrestomatyjnye zametky) / A. A. Kokoryn. – M. : Yzd-vo MGOU, 2009. – 358 s.
5. Pavlova T. L. Sovremennoe yaponskoe obshchestvo v zerkale molodezhnykh problem: ynnovatsionnyy opyt sotsyalizatsii / T. L. Pavlova, Takeda Masanao // Ynnovatsii v pedagogicheskoy obrazovaniy: Materyaly II Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., 22-24 okt. 2008 g. / redkol. : N. P. Abaskalova y dr. ; Novosybsk. gos. ped. un-t. – Novosybyrsk, 2008. – S. 233-238.
6. Ivanov M. Problemy stanovleniya suchasnoyi politychnoy dydaktyky / M. Ivanov // Politychnyy menedzhment. – 2004. – # 4. – S. 88-94.
7. Kremen V. G. Osvita i nauka Ukrayiny: shlyaxy modernizatsiyi (Fakty, rozdumy, perspektyvy) / V. G. Kremen. – K. : Gramota, 2003. – 216 s.
8. Sidnyev L. M. Reformuvannya systemy. Shho i yak treba robyty // Ridna shkola – 1995. – # 9. – S. 26-28.
9. Postolenko Iryna. Demokratyzatsiya osvithogo procesu v Ukrayini / Iryna Postolenko // Psykologo-pedagogichni problemy silskoyi shkoly: naukovyj zbirnyk – vypusk 11 – Uman, 2005 – S. 62-66.
10. Klymonchuk Vasyl Josypovych. Politychna osvita yak zasib realizatsiyi politychnykh svobod demokratychnogo procesu v suchasniy Ukrayini / V. J. Klymonchuk // Visnyk Lvivskogo universytetu: Ser. : filosofsko-politologichni studiyi. – 2011. – Vyp. 1. – S. 263-271.
11. Ryabov S. Do obruntuvannya koncepciyi politychnoy osvity v Ukrayini / S. G. Ryabov // Politychna osvita v Ukrayini : problemy ta perspektyvy rozvytku. – K., 2005. – S. 12-24.
12. Averbuh R. N. Yntegratsionnye processy v obrazovaniy: novye goryzonty / R. N. Averbuh, N. P. Lytvynov, T. V. Muxlaeva. – Gatchyna: Yzd-vo LOYEF, 2004. – 169 s.
13. Shhokin G. V. Svitova vyshha osvita. Porivnyannya i vyznannya zakordonnykh kvalifikatsiy i diplomiv: Monografiya. / G. V. Shhokin – K. : MAUP-MKA, 1997. – 208 s.
14. Novyj tlumachnyy slovnyk ukrayinskoyi movy u trox tomakh. – K. : Vydavnytstvo «Akonit», 2005. – T. 3. – 864 s.
15. Politologichnyy encyklopedychnyy slovnyk: Navch. posibnyk dlya studentiv vyshh. navch. zakladiv. – K. : Geneza, 1997. – 400 s.

Сегодня всесторонняя осведомленность граждан о деятельности органов публичной власти и ее результатах является одним из ключевых факторов политической трансформации украинского общества. Поэтому политическое образование должно инициироваться и систематически и последовательно осуществляться в первую очередь представителями власти непосредственно или через институты гражданского общества. Как предмет обсуждения множества общественных позиций и взглядов и присущих политическим процессам противоречий, политическое образование - это рациональное распространение и усвоение гражданами знаний об их правах, свободах и механизмах их осуществления, а также путях решения проблем общественной жизни. Следствием реализации приобретенных знаний является компетентное участие личности в общественной жизни. Таким образом, в современной Украине роль и значение политического образования трудно подвергнуть сомнению, учитывая необходимость формирования всесторонне осведомленного и инструментально вооруженного гражданина, заинтересованного в сотрудничестве с властью.

Ключевые слова: демократия, гражданское общество, политическое образование, политическое просвещение

Today, a comprehensive public awareness of the activities of public authorities and its results is a key factor in the political transformation of Ukrainian society. Therefore, political education should be initiated and systematically and consistently implemented primarily by the government directly or through civil society. As the subject matter set of social positions

and views and inherent contradictions of political processes, political education - a rational distribution and assimilation of knowledge by citizens of their rights, freedoms and mechanisms for their implementation, as well as solutions to problems of social life. The result of the implementation of the acquired knowledge is competent individual participation in public life. Thus, in modern Ukraine the role and importance of political education is difficult to question because of the necessity to form a fully informed and instrumental armed citizen interested in cooperation with the authorities.

Key words: democracy, civil society, political education, political education.